

Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Perceptions of Primary School Teachers for Intercultural Education

Βασιλική Παπαδοπούλου, Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου ΠΕ70 5ο ΠΕΚΕΣ Αττικής,
vasgrpapadopoulou@gmail.com

Vasiliki Papadopoulou, Educational Coordinator, *vasgrpapadopoulou@gmail.com*

Abstract: This paper presents an empirical survey conducted with a questionnaire in order to detect the views of primary school teachers on intercultural education. From the analysis of the data it is ascertained that the teachers consider that it is necessary to upgrade the institutional framework of support of the intercultural education, to renew the Curricula of the general school but also of the DYEP and the T.Y. SPA, to have continuous training of teachers, enrichment of teaching practices with experiential and interdisciplinary projects that will utilize rich multicultural and multimedia material, facilitating communication with interpreters or intermediate language (eg English) etc.

Keywords: Intercultural Education, empirical research, teachers' views, ΔΥΕΠ, T.Y ZEP

Περίληψη: Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μια εμπειρική έρευνα που διενεργήθηκε με ερωτηματολόγιο προκειμένου να ανιχνεύσουμε τις απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Από την ανάλυση των δεδομένων διαπιστώνεται οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι χρειάζεται να αναβαθμιστεί το θεσμικό πλαίσιο υποστήριξης της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, να ανανεωθούν τα Αναλυτικά Προγράμματα του γενικού σχολείου αλλά και των ΔΥΕΠ και των T.Y. ZEP, να υπάρξει συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, εμπλουτισμός των διδακτικών πρακτικών με βιωματικά και διαθεματικά projects που θα αξιοποιούν πλούσιο πολυπολιτισμικό και πολυμεσικό υλικό, διευκόλυνση της επικοινωνίας με διερμηνείς ή με ενδιάμεση γλώσσα (π.χ. αγγλικά) κ.ά.

Λέξεις κλειδιά: Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, εμπειρική έρευνα, απόψεις εκπαιδευτικών, ΔΥΕΠ, T.Y ZEP

Εισαγωγή

Βασικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών αποτελεί η πολιτισμική ετερότητα λόγω της μετανάστευσης ή της προσφυγικής μετακίνησης πληθυσμών. Η εκπαίδευση, ως ένα από τα κυριότερα δικαιώματα του παιδιού, καλείται να ανταποκριθεί στις ανάγκες κοινωνικής, πολιτισμικής και εθνικής ποικιλότητας των μαθητών (Παπαχρήστος, 2010:126). Ως κοινωνικοποιητικός παράγοντας στοχεύει στην κατανόηση και επικοινωνία των ανθρώπων που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και έτσι συμβάλλει στην αρμονική συμβίωσή τους (Παπαχρήστος & Παγώνη, 2020).

Στη νέα μεταβαλλόμενη πραγματικότητα που δημιουργείται από την εισροή μεταναστών και προσφύγων στη χώρα μας, το σχολείο και ο ρόλος του εκπαιδευτικού αναδεικνύονται σε καίριο παράγοντα συμπερίληψης των αλλοδαπών μαθητών στην κοινωνία, καθώς η εκπαίδευσή τους συμβάλλει στη γνωστική, συναισθηματική και αναπτυξιακή τους πορεία. Ο ρόλος του σχολείου επίσης είναι πολύ σημαντικός και στην κατεύθυνση της διαμόρφωσης μιας κοινωνίας πολιτών, ευαίσθητης απέναντι στο ζήτημα της συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμών με στόχο την επίτευξη αμοιβαίας αποδοχής, εκτίμησης και κατανόησης και όχι απλώς της ανοχής ή της ανεκτικότητας (Αγγελοπούλου & Μάνεσης, 2017). Κάθε σχολείο που φιλοξενεί αλλοδαπούς, πρόσφυγες, ρομά και μουσουλμανόπαιδες οφείλει να καλλιεργεί έθος που συνάδει με τις πολιτισμικές αξίες της χώρας φιλοξενίας και καθώς και της διαπολιτισμικότητας (Παρθένης, 2013). Το έθος αυτό χαρακτηρίζεται από την αποδοχή και το σεβασμό στον άλλο, το κλίμα επικοινωνίας και συνεργασίας, δυνατότητα ίσων ευκαιριών στη μάθηση, στην κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική ζωή (Παπαχρήστος & Παγώνη, 2020).

Για το λόγο αυτό δημιουργήθηκαν Δομές για την υποστήριξη των αλλοδαπών μαθητών και την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα. Με το νόμο 2413/96 (ΦΕΚ 124 τ. Α/17.6.1996) ιδρύονται 26 σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, δημιουργείται ο θεσμός των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ), ο οποίος εισάγεται με το νόμο 3879/2010 και ιδρύονται οι Δομές Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων (ΔΥΕΠ), Νόμος 4415/2016 (ΦΕΚ 159,Α/6-9-2016). Επιπλέον, για τις ανάγκες ειδικών πληθυσμιακών ομάδων, λειτουργούν διαπολιτισμικά προγράμματα με την οικονομική στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αφορούν την εκπαίδευση τσιγγανοπαίδων, μουσουλμανοπαίδων, αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών, ενώ παράλληλα παράγουν κατάλληλο διδακτικό και εποπτικό υλικό για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, την επιμόρφωση εκπαιδευτικών και υλοποιούν δράσεις για την ένταξη των μαθητών στα σχολεία και τη μείωση της σχολικής διαρροής.

Στο επίκεντρο τίθεται το ζήτημα της ετοιμότητας των εκπαιδευτικών που καλούνται να διδάξουν στις δομές αυτές αλλά και των εκπαιδευτικών των γενικών τάξεων που στην πλειονότητα τους φοιτούν αλλοδαποί μαθητές. Στην κατεύθυνση αυτή κεντρικό ρόλο έχει η επιμόρφωσή τους. Έως τώρα έχουν υλοποιηθεί προγράμματα επιμόρφωσης από το ΙΕΠ το 2016 και 2017 (ΙΕΠ, 2016) όπως και από άλλους φορείς (π.χ. Σχολικούς Συμβούλους, ΕΑΠ, Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου των ΠΕΚΕΣ). Με την τοποθέτηση των εκπαιδευτικών στις δομές υποστήριξης για την εκπαίδευση αλλοδαπών και προσφύγων, η οποία δεν συμπίπτει πάντα με την έναρξη της σχολικής χρονιάς, οι Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου υλοποιούν, μέσα στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, δύο Ημερίδες το χρόνο, προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να ενισχυθούν στο πολυδιάστατο και απαιτητικό ρόλο τους, στοχεύοντας στην ποιότητα του έργου τους. Σύμφωνα με τους Μανούσου, Παπαδοπούλου, Χαρίτο (2020) «Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι καίριας σημασίας για να αποκτήσουν γνώσεις και πρακτικές για τις συγκεκριμένες απαιτήσεις του ρόλου τους και να υποστηριχθούν στο έργο τους τόσο σε βιωματικές μεθόδους διαπολιτισμικής αγωγής τις οποίες να μπορούν να αξιοποιούν στις τάξεις τους και σε ζητήματα ομαλής ένταξης των μαθητών καθώς οι

εκπαιδευτικοί θεωρούν πρωταρχικό στόχο τη δημιουργία αισθήματος ασφάλειας, αποδοχής των μαθητών και του "ανήκειν" στην ομάδα. Το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών επικεντρώνεται στην εξοικείωσή τους με μεθόδους ενεργού συμμετοχής και διαφοροποιημένης διδασκαλίας ώστε να κάνουν το μάθημά τους ελκυστικό που θα κινητοποιηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών».

Η αξιοποίηση μεθόδων διδασκαλίας όπως π.χ η ομαδοσυνεργατική, η βιωματική, το project κ.ά έχουν να προσφέρουν πολλά στις πρακτικές των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Νικολάου 2005; Μαλιγκούδη & Παπαγρηγορίου, 2008).

Στο προσκήνιο τίθενται η εκπαιδευτική ετοιμότητα, η διαπολιτισμική επάρκεια και η διαπολιτισμική ετοιμότητα του έλληνα εκπαιδευτικού Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης.

Οι εκπαιδευτικοί που μπορούν να χαρακτηριστούν «διαπολιτισμικά έτοιμοι», «είναι αναγκαίο να έχουν ξεκάθαρες και σαφείς δημοκρατικές στάσεις και αξίες, ικανότητα θέασης των πραγμάτων από διάφορες πλευρές και ικανότητα λειτουργίας σε όλα τα επίπεδα της πολιτισμικής ταυτότητας (García & Pugh, 1992; Craft, 1996; Banks, 2001 & 2004; στο: Παπαχρήστος, 2010), σύμφωνα με τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία.

1. Έρευνα

1.1. Σκοπιμότητα της έρευνας

Στην εργασία αυτή παρουσιάζεται μια εμπειρική έρευνα με τη χρήση ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου που επιχειρεί να δώσει απαντήσεις σε θέματα σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση στο δημοτικό σχολείο. Στόχος αυτής της εργασίας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας σχετικά με την εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο ελληνικό δημοτικό σχολείο, τις ανάγκες επιμόρφωσής τους σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, σε πρακτικές που είναι αποτελεσματικές, στις δυσκολίες που συναντούν στην εκπαίδευση αλλοδαπών και προσφύγων μαθητών, στις δόκιμες πρακτικές και τα εγχειρίδια που μπορούν να αξιοποιηθούν και τέλος στις καλές διδακτικές πρακτικές που θεωρούν καταλληλότερες στην εκπαίδευση αλλόγλωσσων μαθητών.

Η παρούσα έρευνα που αφορά στους εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, κρίθηκε σκόπιμη προκειμένου να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και οι ανάγκες στη διαπολιτισμική εκπαίδευση στο σήμερα, καθώς έχουν διαφοροποιηθεί αρκετές παράμετροι που αφορούν στη συστηματοποιημένη προσέγγιση των αλλοδαπών μαθητών στο γενικό σχολείο (ΔΥΕΠ, ΤΥ ΖΕΠ), τον εμπλουτισμό των Επιμορφωτικών Προγραμμάτων που παρέχονται από τα Ελληνικά Πανεπιστήμια και τη δημογραφική αλλαγή του μαθητικού πληθυσμού.

Τα παραπάνω θέματα που διερευνώνται μέσω του Ερωτηματολογίου θα αξιοποιηθούν από τους Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου των ΠΕΚΕΣ για την επιμόρφωση και στήριξη των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στις Δομές εκπαίδευσης αλλοδαπών μαθητών (ΔΥΕΠ και ΤΥ ΖΕΠ Ι και ΙΙ), καθώς και των εκπαιδευτικών γενικών τάξεων που φιλοξενούν αλλοδαπούς

μαθητές για τη στήριξή τους στο πολυδιάστατο έργο τους.

Επιπλέον, η έρευνα επιθυμεί να συμβάλλει, στο μέτρο του δυνατού, στη διαμόρφωση προτάσεων ώστε να δοθεί ευρύτερη διαπολιτισμική διάσταση στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών του Δημοτικού με την υιοθέτηση βασικών αρχών διαπολιτισμικής εκπαίδευσης καθώς και την επικαιροποίηση υλικού από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

1.2. Μεθοδολογία

Το Ερωτηματολόγιο δόθηκε ηλεκτρονικά σε εκπαιδευτικούς (δασκάλους και ειδικότητες) Δημοτικών Σχολείων του Βόρειου Τομέα Ανατολικής Αττικής από 29 Δεκεμβρίου 2020 έως 17 Ιανουαρίου 2021. Δείγμα της έρευνάς μας ήταν **123** Εκπαιδευτικοί. Ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε από την ερευνήτρια και διαρθρώνεται στις εξής ενότητες:

Στην πρώτη ενότητα καταγράφονται δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος της έρευνας (Φύλο, σχέση εργασίας, Σπουδές, χρόνια υπηρεσίας).

Η δεύτερη ενότητα αφορά στην αποτύπωση απόψεων των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών.

Στην Τρίτη ενότητα ανιχνεύονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την αποτελεσματικότητα του περιεχομένου των ΑΠΣ και των διδακτικών πρακτικών στη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Η Τέταρτη ενότητα εστιάζει στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Στην Πέμπτη ενότητα επιχειρείται η σκιαγράφηση των δυσκολιών των εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε αλλοδαπούς και πρόσφυγες μαθητές

Τέλος η Έκτη ενότητα εστιάζει σε Προτάσεις και καλές διδακτικές πρακτικές που θεωρούν οι εκπαιδευτικοί καταλληλότερες για την εκπαίδευση αλλόγλωσσων μαθητών

Η διαδικασία ήταν ανώνυμη και προαιρετική.

1.3. Ανάλυση Δεδομένων

1.3.1. Δημογραφικά στοιχεία

Δείγμα της έρευνάς μου αποτέλεσαν 123 Δάσκαλοι και εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων Δημοτικών Σχολείων του Βόρειου Τομέα Ανατολικής Αττικής, μόνιμοι και αναπληρωτές. 20(16,3%) ήταν άνδρες και 103 (83,7%) γυναίκες, εξ' αυτών 85 (69,7%) μόνιμοι και 37 (30,3%) αναπληρωτές. Η πλειονότητα έχει μεταπτυχιακό (60,8%) και μόνο το 15,2% έχει επιμόρφωση στη Διαπολιτισμική Αγωγή. Σε ποσοστό 62,3% έχουν προϋπηρεσία έως 20 χρόνια ενώ το 37,7 %

πάνω από 20 χρόνια.

1.3.2. Απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας για την εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών

α) Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι Δομές που ισχύουν στο εκπαιδευτικό μας σύστημα υποστηρίζουν επαρκώς και σε ικανοποιητικό βαθμό και πολύ μεγάλο βαθμό τις ίσες ευκαιρίες μάθησης προς όλους τους μαθητές (ποσοστό 61,5%), ενώ το 38,5% θεωρεί ότι δεν παρέχει τις ίδιες δυνατότητες.

Πίνακας 1. Απόψεις των εκπαιδευτικών ως προς τις Δομές Εκπαίδευσης

Ερώτημα: Οι Δομές του εκπαιδευτικού μας συστήματος δίνουν ίσες ευκαιρίες για μάθηση για όλους τους μαθητές	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	9	7,4%
Σε μικρό βαθμό	38	31,1%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	50	41%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	21	17,2%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	4	3,3%
Σύνολο	122	100%

β) Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, ποσοστό 75,2%, θεωρεί ότι τα Αναλυτικά Προγράμματα του Δημοτικού σχολείου δεν ανταποκρίνονται στις εκπαιδευτικές ανάγκες των αλλοδαπών και προσφύγων μαθητών ενώ ένα μικρό ποσοστό 24,8% πιστεύει ότι ανταποκρίνονται σε ικανοποιητικό και αρκετά μεγάλο βαθμό, χωρίς κανένας να αξιολογεί ότι ανταποκρίνονται σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 2. Απόψεις των εκπαιδευτικών ως προς τα Αναλυτικά Προγράμματα

Ερώτημα: 2. Τα Αναλυτικά Προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου ανταποκρίνονται στις ανάγκες των αλλοδαπών μαθητών και προσφύγων;	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	32	26,4%
Σε μικρό βαθμό	59	48,8%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	22	18,2%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	8	6,6%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	0	0%
Σύνολο	121	100%

γ) Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (59,5%) θεωρούν ότι καλύπτονται θέματα διαπολιτισμικότητας στα Αναλυτικά προγράμματα (ικανοποιητικό, αρκετά μεγάλο και πολύ μεγάλο βαθμό) ενώ επιφυλακτικό παραμένει το 40,5 %.

Πίνακας 3. Απόψεις των εκπαιδευτικών ως προς τα Αναλυτικά Προγράμματα σε σχέση με τη διαπολιτισμικότητα

Ερώτημα: Στα ΑΠΣ υπάρχουν επαρκείς αναφορές σε θέματα διαπολιτισμικότητας;	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	3	2,5
Σε μικρό βαθμό	46	38
Σε ικανοποιητικό βαθμό	48	39,7
Αρκετά μεγάλο βαθμό	20	16,5

Σε πολύ μεγάλο βαθμό	4	3,3
Σύνολο	121	100%

δ) Η παρουσία αλλοδαπών μαθητών στο σχολείο αποτελεί τον κανόνα θα λέγαμε καθώς 84,3% των εκπαιδευτικών δηλώνει την παρουσία τους στα τμήματα που διδάσκουν και μόνο το 15,7% δεν έχει αλλοδαπούς μαθητές. Ο Μέσος όρος αλλοδαπών μαθητών ανά τμήμα είναι σε ποσοστό 21,44%.

Πίνακας 4. Ποσοστό αλλοδαπών μαθητών στα τμήματα

Ερώτημα: Έχετε αλλοδαπούς μαθητές στο τμήμα σας;	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Ποσοστό αλλοδαπών μαθητών (Μ.Ο)
Ναι	102	84,3%	
Όχι	19	15,7%	-
Σύνολο	121	100%	

ε) Σε ορισμένα τμήματα του πρωινού προγράμματος σχολείου φιλοξενούνται 1 και σπάνια 2 μαθητές. Οι εκπαιδευτικοί που έχουν πρόσφυγες μαθητές είναι σε ποσοστό 9,9%.

στ) Ως προς την αρνητική επίδραση των αλλοδαπών και προσφύγων μαθητών στην διεξαγωγή του μαθήματος τάσσεται το 43,7% των εκπαιδευτικών ενώ το 56,3% υποστηρίζει ότι δεν υποβαθμίζεται η μαθησιακή διαδικασία στην τάξη εξαιτίας τους.

Πίνακας 5. Απόψεις εκπαιδευτικών ως προς την επίδραση της παρουσίας αλλοδαπών στην ποιότητα του μαθήματος

Ερώτημα: Η παρουσία αλλοδαπών και προσφύγων μαθητών υποβαθμίζει το μάθημα στην τάξη σας;	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	39	32,8%
Σε μικρό βαθμό	28	23,5%

Σε ικανοποιητικό βαθμό	40	33,6%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	9	7,6%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	3	2,5%
Σύνολο	119	100%

ζ) Στο κατά πόσο επηρεάζει την εξέλιξη των γηγενών μαθητών η παρουσία αλλοδαπών και προσφύγων στην τάξη το 58,8 υποστηρίζει ότι δεν επιδρά αρνητικά, ενώ το 41,2% θεωρεί ότι επιδρά ανασταλτικά στους υπόλοιπους μαθητές.

Πίνακας 6. Απόψεις εκπαιδευτικών ως προς την επίδραση της παρουσίας αλλοδαπών στη γνωστική εξέλιξη των γηγενών μαθητών

Ερώτημα: Η παρουσία αλλοδαπών και προσφύγων μαθητών λειτουργεί ανασταλτικά στη γνωστική εξέλιξη των γηγενών μαθητών;	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	43	36,1%
Σε μικρό βαθμό	27	22,7%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	33	27,7%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	13	10,9%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	3	2,5%
Σύνολο	119	100%

η) Η θετική προσέγγιση στη διαπολιτισμική ετερότητα στην τάξη αποτυπώνεται και στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών στην επόμενη ερώτηση που τη θεωρούν ευκαιρία για μάθηση σε όλους τους μαθητές σε ποσοστό 85,9% (Σε ικανοποιητικό, αρκετά μεγάλο και πολύ μεγάλο βαθμό).

Πίνακας 7. Απόψεις εκπαιδευτικών σχετικά με τις ευκαιρίες μάθησης για όλους τους μαθητές

Ερώτημα: Η ύπαρξη μαθητών με διαφορετική πολιτισμική προέλευση δίνει ευκαιρίες μάθησης σε όλους τους μαθητές;	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	2	1,7%
Σε μικρό βαθμό	15	12,4%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	47	38,8%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	41	33,9%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	16	13,2%
Σύνολο	121	100%

1.3.3. Απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το περιεχόμενο των ΑΠΣ

α) Οι εκπαιδευτικοί επιθυμούν την παρουσίαση θρησκειών των αλλοδαπών μαθητών σε ικανοποιητικό, αρκετά και πολύ μεγάλο βαθμό (87,6%) και μόνο το 12,4% δεν το θεωρεί σημαντικό.

Πίνακας 9. Απόψεις εκπαιδευτικών για την παρουσίαση άλλων θρησκειών

Ερώτημα: Πρέπει να παρουσιάζονται και οι θρησκείες των αλλοδαπών μαθητών	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	3	2,5%
Σε μικρό βαθμό	12	9,9%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	26	21,5%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	42	34,7%

Σε πολύ μεγάλο βαθμό	38	31,4%
Σύνολο	121	100%

β) Φαίνεται όμως ότι στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι εκπαιδευτικοί (ποσοστό 93,4%) συμφωνούν δραστηριότητες που υλοποιούν στο σχολείο να εστιάζουν στα ήθη και έθιμα χωρών προέλευσης των αλλοδαπών μαθητών με μια μικρή μειοψηφία να διαφωνεί (6,6%).

Πίνακας 10. Απόψεις εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση ηθών και εθίμων αλλοδαπών μαθητών

Ερώτημα: Πρέπει να γίνονται δραστηριότητες με τα ήθη και τα έθιμα των αλλοδαπών μαθητών	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	1	0,8%
Σε μικρό βαθμό	7	5,8%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	18	15%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	55	45,8%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	39	32,5%
Σύνολο		

γ) Από τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν την ελληνική γλώσσα σε αλλοδαπούς μαθητές, σχεδόν οι μισοί (49,6%) επιλέγουν το εγκεκριμένο υλικό που διατίθεται από το ΙΕΠ, ενώ οι υπόλοιποι (50,4%) απαντούν πως δεν τα αξιοποιούν καθόλου ή ελάχιστα.

Πίνακας 11. Χρήση εγκεκριμένου υλικού για διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας

Ερώτημα: Χρησιμοποιείτε εγκεκριμένο διδακτικό υλικό για τη στήριξη της διδασκαλίας σας της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας;	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα

Καθόλου	38	33%
Σε μικρό βαθμό	20	17,4%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	34	29,6%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	17	14,8%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	6	5,2%
Σύνολο	115	100%

δ) Ως προς τη διδακτική της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας οι εκπαιδευτικοί δε φαίνεται να προσαρμόζουν τη διδασκαλία τους στις ανάγκες των αλλόγλωσσων μαθητών σε ποσοστό 73,2% έναντι 26,8% που αναφέρουν ότι προσαρμόζουν τη διδασκαλία τους με κάποιο τρόπο στις ανάγκες των αλλοδαπών μαθητών.

Πίνακας 12. Χρήση ειδικού τρόπου διδασκαλίας της ελληνικής

Ερώτημα: Χρησιμοποιείτε ειδικό τρόπο διδασκαλίας της ελληνικής	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Ποσοστό αλλοδαπών μαθητών (Μ.Ο)
Ναι	30	26,8%	
Όχι	82	73,2%	-
Σύνολο	112	100%	

1.3.4. Διδακτικές πρακτικές για αλλοδαπούς μαθητές

Ευρέως προκρίνουν οι εκπαιδευτικοί στις διδακτικές τους πρακτικές την αξιοποίηση Πλούσιου εικονογραφημένου υλικού (97,5%), Δραστηριότητες καθημερινής επικοινωνίας των μαθητών (97,5%), Αναφορές σε διαπολιτισμικά θέματα (98,3%), Αναφορές σε θέματα που αναδεικνύουν τον ελληνικό πολιτισμό (95,8%), Θέματα μόνο της ελληνικής ιστορίας (54,2%), Ομαδοσυνεργατικά projects για διαφορετικούς πολιτισμούς, θρησκείες, κράτη (95%),

Διδασκαλία των Δικαιωμάτων του Παιδιού (98,4).

1.3.5. Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

α) Η επιμόρφωση και η επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε ΔΥΕΠ και Τ.Υ ΖΕΠ, έχει για τους εκπαιδευτικούς υψηλή προτεραιότητα, ποσοστό 85,7% έναντι 12,4% που τα θεωρούν καθόλου ή σε μικρό βαθμό σημαντικά.

Πίνακας 13 .Επιλογή εκπαιδευτικών σε ΔΥΕΠ και ΤΥ

Ερώτημα: Η Επιλογή πρέπει να γίνεται από ειδική Επετηρίδα εκπαιδευτικών με επιμόρφωση στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	4	3,3%
Σε μικρό βαθμό	11	9,1%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	28	23,1%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	31	25,6%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	47	38,8%
Σύνολο	121	100%

β) Στο ερώτημα αν ο δάσκαλος οφείλει να γνωρίζει μεθόδους διδασκαλίας οι εκπαιδευτικοί απαντούν σε ποσοστό 33,3% ότι χρειάζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό, σε ποσοστό 34,2% σε αρκετά μεγάλο βαθμό και σε ικανοποιητικό βαθμό 25%, ενώ το 7,5% των εκπαιδευτικών δε το θεωρεί αναγκαίο.

Πίνακας 14. επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας

Ερώτημα: 13. Θεωρείτε ότι ο δάσκαλος σήμερα οφείλει να γνωρίζει μεθόδους διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	2	1,7%
Σε μικρό βαθμό	7	5,8%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	30	25%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	41	34,2%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	40	33,3%
Σύνολο	120	100%

γ) Στους φορείς που μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικότερα στην επιμόρφωσή τους και τη στήριξη του έργου τους οι εκπαιδευτικοί θεωρούν σημαντικά, ξεκινώντας από το δημοφιλέστερο, τα εξής: Συνεργασία με φορείς εκπαίδευσης, Συντονιστές Εκπαιδευτικού έργου (ΠΕΚΕΣ) 98,3%, Ανταλλαγή καλών πρακτικών με το/τη Διευθύντρια και τους εκπαιδευτικούς του Σχολείου 98,3%, Συνεργασία με φορείς εκπαίδευσης, ΚΕΣΥ 96,7%, Συνεργασία με φορείς εκπαίδευσης ΙΕΠ 96,7%.

Πίνακας 15. Ανταλλαγή καλών πρακτικών με Διευθύντρια και τους εκπαιδευτικούς του Σχολείου

Ερώτημα: Ανταλλαγή καλών πρακτικών με το/τη Διευθύντρια και τους εκπαιδευτικούς του Σχολείου	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	1	0,8%
Σε μικρό βαθμό	1	0,8%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	13	10,7%

Αρκετά μεγάλο βαθμό	32	26,4%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	74	61,2%
Σύνολο	121	100%

Πίνακας 16. Συνεργασία με Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου

Ερώτημα: Συνεργασία με φορείς εκπαίδευσης, Συντονιστές Εκπαιδευτικού έργου (ΠΕΚΕΣ)	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	0	0%
Σε μικρό βαθμό	2	1,7%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	15	12,4%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	23	19%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	81	66,9%
Σύνολο	121	100%

Πίνακας 17. Συνεργασία με ΚΕΣΥ

Ερώτημα: Συνεργασία με φορείς εκπαίδευσης, ΚΕΣΥ	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	1	0,8%
Σε μικρό βαθμό	3	2,5%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	14	11,7%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	25	20,8%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	77	64,2%

Σύνολο		
--------	--	--

Πίνακας 18. Συνεργασία με ΙΕΠ

Ερώτημα: Συνεργασία με φορείς εκπαίδευσης ΙΕΠ	Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
Καθόλου	1	0,8%
Σε μικρό βαθμό	3	2,5%
Σε ικανοποιητικό βαθμό	19	15,8%
Αρκετά μεγάλο βαθμό	23	19,2%
Σε πολύ μεγάλο βαθμό	74	61,7%
Σύνολο	120	100%

1.3.6. Καλές Πρακτικές

Προτάσεις και καλές διδακτικές πρακτικές που θεωρούνται καταλληλότερες για την εκπαίδευση αλλοδαπών μαθητών καταγράφηκαν από τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο.

α) Ποιες Πρακτικές θα χρησιμοποιούσατε στην τάξη σας όπου υπάρχουν και αλλοδαποί μαθητές;

Ως προς τις Πρακτικές που θεωρούν ότι μπορούν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στο έργο τους είναι κατά σειρά: 22,5% Διαπολιτισμικά projects, 20,8% χρήση ειδικευμένων εγχειριδίων για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, 14,2% Πλούσιο πολυπολιτισμικό υλικό, 13,3% Έκφραση μέσα από την Τέχνη (Εικαστικά, Μουσική, Χορός), 11,7% πλούσιο πολυμεσικό υλικό, 10,8% Ομαδοσυνεργατικές Μέθοδοι, 5% Διδασκαλία των δικαιωμάτων του Παιδιού, 1% Λογοτεχνικά κείμενα, 1% Επίσημα Αναλυτικά Προγράμματα μόνο.

Πίνακας19. Καλές Πρακτικές στην εκπαίδευση αλλοδαπών μαθητών

Ποιες Πρακτικές θα χρησιμοποιούσατε στην τάξη σας όπου υπάρχουν και αλλοδαποί μαθητές;	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Διδασκαλία των Δικαιωμάτων του Παιδιού	6	5%
Χρήση ειδικευμένων εγχειριδίων για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας	25	20,8%
Λογοτεχνικά κείμενα	1	0,8%
Ομαδοσυνεργατικές μέθοδοι	13	10,8%
Διαπολιτισμικά Projects	27	22,5%
Έκφραση μέσα από την τέχνη (Εικαστικά, δραματοποίηση, μουσική, χορό)	16	13,3%
Πλούσιο πολυμεσικό υλικό	14	11,7%
Πλούσιο πολυπολιτισμικό υλικό	17	14,2%
Τα επίσημα Αναλυτικά Προγράμματα μόνο	1	0,8%

1.4. Συμπεράσματα-Προτάσεις

Από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει η αυξημένη ανάγκη των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας να αναβαθμιστεί το θεσμικό πλαίσιο υποστήριξης της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, τα Αναλυτικά Προγράμματα του γενικού σχολείου αλλά και των ΔΥΕΠ και των Τ.Υ. ΖΕΠ, να υπάρξει συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, στήριξή τους από ειδικούς στο γνωστικό αλλά και το συμβουλευτικό πλαίσιο του ρόλου τους, εμπλουτισμό των πρακτικών με βιωματικά και διαθεματικά projects που θα αξιοποιούν πλούσιο πολυπολιτισμικό και πολυμεσικό υλικό, εξειδικευμένα εγχειρίδια στην εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης

γλώσσας, αξιοποίηση της γλωσσικής και πολιτισμικής παρακαταθήκης των αλλοδαπών μαθητών, διευκόλυνση της επικοινωνίας με διερμηνείς ή με ενδιάμεση γλώσσα (π.χ. αγγλικά).

Οι ραγδαίες αλλαγές στη σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας λόγω των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών τα τελευταία χρόνια δημιουργούν μια νέα κοινωνική πραγματικότητα. Ο ρόλος του σχολείου αναδεικνύεται πρωταγωνιστικός στη σύνθεση της ετερογένειας με τη συμπερίληψη των μαθητών σε ένα σύγχρονο σχολείο που δείχνει τον τρόπο κοινωνικοποίησης όλων των φυλετικών και πολιτισμικών ομάδων σε μια κοινότητα όπου όλου έχουν ρόλο και λόγο.

Οι ανάγκες που δημιουργήθηκαν για διαπολιτισμική εκπαίδευση επιβάλλει να επαναπροσδιορίσουμε τους στόχους του σύγχρονου σχολείου, τα Αναλυτικά Προγράμματα, τις υποστηρικτικές δομές που θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των μαθητών, γηγενών, αλλοδαπών, ευάλωτων ομάδων, μαθητών με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ενισχυθούν με συνεχή επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση στο ρόλο τους, επικαιροποιώντας τις γνώσεις και δεξιότητές τους για να ανταποκρίνονται στις ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις του επαγγέλματός τους. Πρέπει να αναγνωρίζουν τις ανάγκες των μαθητών τους, τις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις και να διαχειρίζονται την ετερογένεια και ποικιλομορφία του μαθητικού πληθυσμού ώστε οι μαθητές τους να αναπτύσσονται ολόπλευρα και αποκομίζουν τα καλύτερα μαθησιακά οφέλη.

Επίσης το σχολείο θα γίνει ο χώρος όπου θα εξασφαλίσει την ισότιμη συμμετοχή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία από όπου κι αν προέρχονται και θα δώσει ίσες ευκαιρίες για μάθηση σε όλους, διδάσκοντας παράλληλα τον τρόπο της αρμονικής συμβίωσης με σεβασμό και ισότητα όπως αναφέρεται και στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989), πρέπει να αποσκοπεί, μεταξύ άλλων: Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, την ταυτότητά του, τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες, καθώς και του σεβασμού του για τις εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει, της χώρας από την οποία μπορεί να κατάγεται και για τους πολιτισμούς που διαφέρουν από το δικό του. Στην προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μια ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής» (UNICEF, 1989).

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει πολλά βήματα στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, ωστόσο είναι πολλά ακόμη αυτά που πρέπει να γίνουν. Η αλλαγή αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων θα βελτιώσουν το περιβάλλον του σχολείου και θα επεκταθούν στην κοινότητα και την κοινωνία όπου θα υπάρχει αποδοχή και σεβασμός σε όλους. Ο ρόλος του δασκάλου γίνεται ολοένα και απαιτητικότερος και επιτάσσει νέες διδακτικές προσεγγίσεις, ενίσχυση του ρόλου του από ειδικούς, επικαιροποιημένες επιμορφώσεις, Αναλυτικά Προγράμματα που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα όλων των μαθητών, υλικοτεχνική υποδομή των σχολικών μονάδων, Εγχειρίδια προσαρμοσμένα στις ανάγκες των διαφορετικών μαθητικών ομάδων ώστε να επιτύχουμε δίκαιη και ισότιμη εκπαίδευση για όλους τους μαθητές.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αγγελοπούλου Π. & Μάνεσης, Ν. (2017). Δίγλωσσοι μαθητές στο δημοτικό σχολείο και διαπολιτισμική εκπαίδευση: η περίπτωση της Αχαΐας. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 6, 228-236.
- Banks, J. A. (2001). *Cultural Diversity and Education – Foundations, Curriculum, and Teaching*. University of Washington, Seattle, MA: Allyn & Bacon.
- Banks, J. (2004). *Εισαγωγή στην πολυπολιτισμική Εκπαίδευση*, μτφρ. Ν. Σταματάκης, Αθήνα, Παπαζήση
- Charitos, V. & Pantazis, V. (2014). Interkulturelle Bildung und Erziehung im Grundschulstudium – eine empirische Studie zur Situation in Griechenland. *Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik*, (2) '14, 22-28.
- Garcia, J. & Pugh, S. L. (1992). Multicultural education in teacher preparation programs: A political or an educational concept? *Phi Delta Kappa*, 214-219. Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΟΗΕ, 1989, Ν. 2101/1992, (ΦΕΚ 192, τ. Α')
- Καρανικόλα Ζ., Πίτσιου Χ. (2015). Αποτύπωση των δράσεων του Υπουργείου Παιδείας αναφορικά με την προστασία της πολιτισμικής ετερότητας στον χώρο της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Μια ποιοτική μελέτη θεματικής ανάλυσης των ετήσιων εκθέσεων του Υπουργείου Παιδείας προς την Εθνική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα». *Hellenic Journal Of Research in Education*, <https://doi.org/10.12681/hjre.8858>
- Καρανικόλα, Ζ. (2015). *Η διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας με βάση το διεθνές και το ελληνικό νομικό πλαίσιο. Διαπολιτισμική ευαισθησία και ικανότητα των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Αιτωλοακαρνανίας*. Διδακτορική διατριβή. Παν/μιο Πατρών, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών – Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην προσχολική ηλικία. Πάτρα 2015.
- Καρατζιά, Ε. & Σπινθουράκη, Η. (2005). Διευρεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στο: *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση-Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα, Πρακτικά του 8ου Διεθνούς Συνεδρίου*. Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΚΕ.Δ.ΕΚ.) - Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πατρών. Πάτρα, 8-10 Ιουλίου 2005, том. III, σσ. , 58-60.
- Μαλιγκούδη, Χ. & Παπαρηγορίου, Β. (2008). Σύγχρονες διδακτικές αρχές και πρακτικές Εφαρμογές. *Μεθοδολογικός Οδηγός για τη χρήση σχολικών βιβλίων του Γυμνασίου, Η διαπολιτισμική διάσταση στη διδασκαλία*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Πρόγραμμα Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο (γυμνάσιο)
- Μανούσου Ε., Παπαδοπούλου Β., Χαρίτος Β., 2020, Η αξιοποίηση βιωματικών μεθόδων στο πλαίσιο μιας έρευνας δράσης για την συνεχή επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΖΕΠ και ΔΥΕΠ στην Ανατολική Αττική. *Πρακτικά Συνεδρίου 3ου ΠΕΚΕΣ Αττικής- ΠΑΔΑ, Το σχολείο της Συμπερίληψης, Πραγματικότητα και Προοπτικές 6 & 7 Νοεμβρίου 2020*.

- Νικολάου, Γ. (2005). *Διαπολιτισμική Διδακτική: Το νέο περιβάλλον, βασικές αρχές*. Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα.
- Παπαχρήστος, Κ. (2010). *Συνεχιζόμενη διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Η παιδαγωγική και Διδακτική Ετοιμότητα του Δασκάλου στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο*. Διδακτορική διατριβή στο Π.Τ.Δ.Ε. του Ε.Κ.Π.Α
- Παπαχρήστος, Κ., Παγώνη, Π. (2020). *Πρόσφυγες και μετανάστες μαθητές/τριες στο ελληνικό σχολείο: διαπολιτισμική εκπαίδευση*. 2ος τόμος. Αθήνα: Ταξιδευτής (Υπό έκδοση).
- Παπαχρήστος, Κ., Παγώνη, Π. (2020). *Το μεταναστευτικό-προσφυγικό θέμα και η διαπολιτισμική του προσέγγιση στο ελληνικό σχολείο: Δραστηριότητες διαλόγου και βιωματικές δράσεις*. Αθήνα: Ταξιδευτής (Υπό έκδοση).
- Παρθένης, Χρ. (2013). *Θεωρία και Πράξη: Μάκρο και Μικρο προσεγγίσεις της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης υπό το πρίσμα Εφαρμοσμένων Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων*. Αθήνα
- Στόγιος, Ν. (2007). *Πορείες μάθησης δίγλωσσων μαθητών στο ελληνικό σχολείο. Ζητήματα γλώσσας και ταυτότητας*. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.
- Τσολερίδου, Α. (2009). *Η συμβολή του εκπαιδευτικού συστήματος στην ενσωμάτωση των μεταναστών. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη
- Χαραβατσίδης, Π. (2009). *Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε γονείς μετανάστες με παράλληλη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στα παιδιά τους ως παράγοντας βελτίωσης της συνολικής αποτελεσματικότητας του σχολείου*. Διδακτορική διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.